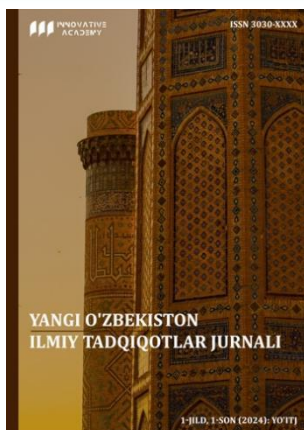

AGRAR SEKTORDA EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISHDA HUDUDLAR IMKONIYATLARI

Sabirova Hurriyat Hayitbayevna

Urganch Ranch texnologiya universiteti

iqtisodiyot yo'nalishi magistranti

hurriyat.sobirova@gmail.com

ORCID: 0009-0009-6347-0230

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18938497>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 1-mart 2026 yil
Ma'qullandi: 4-mart 2026 yil
Nashr qilindi: 10-mart 2026 yil

KEY WORDS

Agrar sektor, eksport salohiyati, hududiy rivojlanish, qishloq xo'jaligi, meva-sabzavot eksporti, agroklaster, logistika, iqtisodiy samaradorlik.

ABSTRACT

Mazkur maqolada O'zbekiston agrar sektorida eksport salohiyatini oshirishda hududiy imkoniyatlar va ularning iqtisodiy ahamiyati tahlil qilinadi. Mamlakat qishloq xo'jaligi sohasining milliy iqtisodiyotdagi o'rni, hududlar kesimida ishlab chiqarish ixtisoslashuvi hamda eksportni rivojlantirish omillari statistik ma'lumotlar asosida o'rganilgan. Tadqiqotda agrar mahsulotlar eksportining o'sish dinamikasi, hududiy resurslar, logistika tizimi hamda klaster tizimining roli ko'rib chiqiladi. Shuningdek, agrar eksportni rivojlantirishda hududiy infratuzilma, qayta ishlash sanoati va xalqaro savdo aloqalarining ahamiyati yoritilgan.

Kirish

Qishloq xo'jaligi O'zbekiston iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biri bo'lib, mamlakatning oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, aholining bandligini oshirish hamda eksport salohiyatini kengaytirishda muhim rol o'ynaydi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2023-yilda O'zbekistonda qishloq xo'jaligi yalpi mahsuloti 393,2 trillion so'mni tashkil etib, mamlakat yalpi ichki mahsulotining 25,2 foizini tashkil qilgan [1].

Shuningdek, agrar sektor aholining katta qismini ish bilan ta'minlab, qishloq hududlarida yashovchi aholining daromad manbai sifatida muhim ahamiyatga ega. 2017-yil ma'lumotlariga ko'ra, qishloq xo'jaligi sohasida 3,7 million kishi band bo'lgan bo'lib, bu mamlakatda band aholining 27 foizidan ortig'ini tashkil etadi [2].

So'nggi yillarda mamlakatda agrar sohani modernizatsiya qilish, eksportni ko'paytirish va mahsulotlarni qayta ishlashni kengaytirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmogda. Xususan, hukumat tomonidan agrar sektorning eksport salohiyatini oshirish, qo'shilgan qiymatga ega mahsulot ishlab chiqarishni kengaytirish hamda xalqaro standartlarga mos sertifikatlash tizimini joriy etish ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilangan [3].

O'zbekistonning tabiiy-iqlim sharoiti, turli hududlarning agroiklimiy imkoniyatlari hamda yer resurslari agrar eksportni rivojlantirish uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Ayniqsa, meva-sabzavot mahsulotlari, uzumchilik, bog'dorchilik va chorvachilik mahsulotlari xalqaro bozorda yuqori talabga ega bo'lgan eksport yo'nalishlari hisoblanadi [4].

Metodologiya

Mazkur tadqiqotda agrar sektor eksport salohiyatini baholash uchun iqtisodiy-statistik tahlil, taqqoslash, tizimli tahlil va umumlashtirish usullaridan foydalanildi.

Tadqiqot jarayonida O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari, ilmiy maqolalar, iqtisodiy tahlillar hamda agrar sektor rivojlanishiga oid normativ-huquqiy hujjatlar asosiy manba sifatida foydalanildi.

Hududiy imkoniyatlarni tahlil qilishda quyidagi omillar hisobga olindi:

- hududlarning agroiklim sharoiti
- qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi
- eksport infratuzilmasi
- logistika tizimi
- qayta ishlash sanoati rivojlanish darajasi

Mazkur metodologiya hududlar kesimida agrar eksport salohiyatini kompleks baholash imkonini berdi.

Natijalar

O'zbekiston agrar sektori so'nggi yillarda eksport yo'nalishida sezilarli o'sishni namoyon qilmoqda. 2024-yilga kelib agrar mahsulotlar eksporti 3,8 milliard AQSh dollariga yetgan bo'lib, bu ko'rsatkich 2018-yilga nisbatan qariyb uch baravar oshgan [5].

Agrar mahsulotlar eksportida meva-sabzavot mahsulotlari asosiy ulushni egallaydi. O'zbekistonning tabiiy-iqlim sharoiti yil davomida turli xil qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish imkonini beradi. Bu esa mamlakatni Markaziy Osiyodagi muhim agrar eksportchi davlatlardan biriga aylantiradi [4].

Hududiy ixtisoslashuv agrar eksport salohiyatini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Masalan:

- **Farg'ona vodiysi hududlari** meva-sabzavotchilik va bog'dorchilik mahsulotlari ishlab chiqarishda yetakchi hisoblanadi.
- **Samarqand va Toshkent viloyatlari** uzumchilik va meva yetishtirish bo'yicha yuqori salohiyatga ega.
- **Qashqadaryo va Surxondaryo viloyatlari** sabzavot va poliz mahsulotlari ishlab chiqarishga ixtisoslashgan.

Shuningdek, mamlakatda agroklastar tizimi joriy etilishi ham agrar eksportni rivojlantirishda muhim rol o'ynamoqda. Agroklastarlar orqali qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish, qayta ishlash va eksport qilishning yagona tizimi shakllantirilmoqda. Natijada agrar klasterlar orqali 180 mingdan ortiq yangi ish o'rinlari yaratilgan [5].

Logistika infratuzilmasining rivojlanishi ham eksport hajmini oshirishga xizmat qilmoqda. Mamlakatda 120 dan ortiq zamonaviy so'vutkich omborlari va 30 dan ortiq eksport terminallari tashkil etilgan [5].

Tahlil va muhokama

Agrar sektor eksport salohiyatini oshirishda hududlarning iqtisodiy, tabiiy va infratuzilma imkoniyatlari muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston hududlari agroiklim sharoiti jihatidan turlicha bo'lib, bu har bir hududda muayyan turdagi qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish imkonini beradi. Mamlakat hududining katta qismi sug'oriladigan dehqonchilik uchun qulay bo'lib, bu esa yuqori hosildorlikka ega mahsulotlarni yetishtirish imkoniyatini yaratadi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonda 4,3 million gektardan ortiq sug'oriladigan yer maydonlari mavjud bo'lib, bu yerlar qishloq xo'jaligi mahsulotlarining asosiy qismini yetishtirishda muhim ahamiyatga ega [1].

Hududlarning tabiiy resurslari va agroiklim sharoiti agrar eksport tarkibini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Masalan, Farg'ona vodiysi hududlarida tuproq unumdorligi yuqori bo'lib, meva-sabzavot yetishtirish uchun qulay sharoit mavjud. Ushbu hududlar mamlakat meva-sabzavot eksportining muhim qismini ta'minlaydi. Xususan, Andijon, Namangan va Farg'ona viloyatlarida intensiv bog'dorchilik va sabzavotchilik rivojlangan bo'lib, bu hududlarda yetishtirilgan mahsulotlar Rossiya, Qozog'iston, Xitoy va boshqa davlatlarga eksport qilinmoqda [4].

Samarqand viloyati esa uzumchilik, bog'dorchilik va quritilgan mevalar ishlab chiqarish bo'yicha muhim eksport salohiyatiga ega hududlardan biri hisoblanadi. Ushbu hududda

qadimdan rivojlangan uzumchilik an'analari mavjud bo'lib, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish natijasida uzum mahsulotlari eksporti sezilarli darajada oshib bormoqda. Shuningdek, Samarqand viloyati quritilgan mevalar ishlab chiqarish bo'yicha ham yetakchi hududlardan biri hisoblanadi. Quritilgan o'rik, mayiz va boshqa mahsulotlar xalqaro bozorlarda yuqori talabga ega [7].

Janubiy hududlar, jumladan Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlari ham agrar eksport salohiyati yuqori bo'lgan hududlar qatoriga kiradi. Ushbu hududlarning iqlimi issiq va quyoshli bo'lgani sababli sabzavot va poliz mahsulotlarini yetishtirish uchun juda qulay hisoblanadi. Ayniqsa, pomidor, bodring, qovun va tarvuz kabi mahsulotlar ushbu hududlarda katta hajmda yetishtiriladi va eksport qilinadi [8].

Agrar sektor eksport salohiyatini oshirishda hududiy ixtisoslashuv muhim ahamiyatga ega. Hududiy ixtisoslashuv deganda har bir hududning tabiiy va iqtisodiy imkoniyatlariga mos ravishda muayyan turdagi qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishga ixtisoslashuvi tushuniladi. Bu esa ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, mahsulot tannarxini kamaytirish va eksport hajmini ko'paytirish imkonini beradi [10].

Hududiy ixtisoslashuv asosida tashkil etilgan agroklastar tizimi ham agrar eksportni rivojlantirishda muhim rol o'ynamoqda. Agroklastarlar qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish, qayta ishlash, saqlash va eksport qilish jarayonlarini yagona tizim asosida tashkil etish imkonini beradi. Natijada ishlab chiqarish samaradorligi oshadi va mahsulotlarning xalqaro bozordagi raqobatbardoshligi ortadi [5].

So'nggi yillarda O'zbekistonda agroklastar tizimi keng joriy etilmoqda. Masalan, paxta-to'qimachilik klasterlari, meva-sabzavot klasterlari va chorvachilik klasterlari tashkil etilgan. Ushbu klasterlar orqali qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishdan tortib ularni qayta ishlash va eksport qilishgacha bo'lgan barcha jarayonlar yagona tizim asosida amalga oshirilmoqda [5].

Agrar eksportni rivojlantirishda logistika tizimi muhim ahamiyatga ega. Meva-sabzavot mahsulotlari tez buziluvchi mahsulotlar qatoriga kiradi. Shu sababli ularni tashish va saqlashda zamonaviy sovitish tizimlari va logistika markazlari muhim rol o'ynaydi. Agar logistika tizimi yetarli darajada rivojlanmagan bo'lsa, mahsulotlarning bir qismi transport jarayonida yo'qotilishi yoki sifatini yo'qotishi mumkin.

So'nggi yillarda mamlakatda logistika infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, meva-sabzavot mahsulotlarini saqlash uchun zamonaviy sovitkich omborlari tashkil etilmoqda. Bu esa mahsulotlarni uzoq muddat saqlash va eksport qilish imkonini yaratmoqda [8].

Logistika tizimining rivojlanishi eksport geografiyasini kengaytirishga ham xizmat qiladi. Agar ilgari O'zbekiston agrar mahsulotlari asosan MDH davlatlariga eksport qilingan bo'lsa, hozirgi kunda eksport yo'nalishlari sezilarli darajada kengayib bormoqda. Jumladan, Yevropa Ittifoqi, Yaqin Sharq va Janubi-Sharqiy Osiyo davlatlariga ham agrar mahsulotlar eksport qilinmoqda [6].

Agrar eksportni rivojlantirishda qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash darajasini oshirish ham muhim ahamiyatga ega. Qayta ishlangan mahsulotlar xalqaro bozorda yuqori qo'shilgan qiymatga ega bo'lib, eksport daromadlarini oshirish imkonini beradi. Masalan, yangi mevalarni eksport qilishdan ko'ra ularni quritilgan meva, sharbat yoki konservalangan mahsulot shaklida eksport qilish iqtisodiy jihatdan ancha samarali hisoblanadi [9].

Qayta ishlash sanoatining rivojlanishi qishloq xo'jaligi mahsulotlarining yo'qotilishini kamaytirishga ham yordam beradi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, rivojlanayotgan davlatlarda qishloq xo'jaligi mahsulotlarining 20–30 foizi logistika yoki saqlash jarayonida yo'qotilishi mumkin. Zamonaviy qayta ishlash texnologiyalarini joriy etish orqali ushbu yo'qotishlarni sezilarli darajada kamaytirish mumkin [9].

Xalqaro savdo aloqalarining kengayishi ham agrar eksportni rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. O'zbekiston so'nggi yillarda ko'plab davlatlar bilan savdo aloqalarini kengaytirib

bormoqda. Ayniqsa, Yevropa Ittifoqi bilan savdo aloqalari sezilarli darajada rivojlanmoqda. 2024-yilda O'zbekiston va Yevropa Ittifoqi o'rtasidagi savdo hajmi 6,4 milliard AQSh dollariga yetgan [6].

Shuningdek, O'zbekistonning GSP+ savdo tizimiga qo'shilishi mamlakat eksportchilari uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. Ushbu tizim orqali O'zbekiston mahsulotlari Yevropa Ittifoqi bozoriga imtiyozli bojxona sharoitlarida eksport qilinmoqda. Bu esa mamlakat agrar eksport salohiyatini oshirishga xizmat qilmoqda [6].

Shu bilan birga, agrar eksportni rivojlantirish jarayonida ayrim muammolar ham mavjud. Eng muhim muammolardan biri logistika xarajatlarining yuqoriligi hisoblanadi. O'zbekiston dengizga chiqish imkoniyatiga ega bo'lmagan davlat bo'lgani sababli eksport mahsulotlarini tashishda qo'shimcha transport xarajatlari yuzaga keladi. Bu esa ayrim hollarda mahsulotlarning xalqaro bozordagi raqobatbardoshligini pasaytirishi mumkin.

Bundan tashqari, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini xalqaro standartlarga moslashtirish masalasi ham muhim muammolardan biri hisoblanadi. Xalqaro bozorlarga eksport qilish uchun mahsulotlar sifat, ekologiya va sanitariya talablariga mos bo'lishi kerak. Shu sababli qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilari zamonaviy texnologiyalarni joriy etishi va xalqaro sertifikatlash tizimlaridan foydalanishi zarur [3].

Shuningdek, agrar sohada ilmiy tadqiqotlar va innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish ham eksport salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Zamonaviy agrotexnologiyalar hosildorlikni oshirish, suv resurslaridan samarali foydalanish va mahsulot sifatini yaxshilash imkonini beradi [9].

Umuman olganda, agrar sektor eksport salohiyatini oshirishda hududlarning tabiiy resurslari, iqtisodiy imkoniyatlari, logistika infratuzilmasi va qayta ishlash sanoati muhim rol o'ynaydi. Ushbu omillardan samarali foydalanish orqali O'zbekiston agrar mahsulotlar eksportini yanada kengaytirish mumkin.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, agrar sektor O'zbekiston iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biri bo'lib, eksport salohiyatini oshirishda hududiy imkoniyatlar muhim ahamiyatga ega.

Hududlarning agroiklim sharoiti, yer resurslari va ishlab chiqarish ixtisoslashuvi agrar eksportni rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratadi. So'nggi yillarda agroklaster tizimi, logistika infratuzilmasining rivojlanishi hamda xalqaro savdo aloqalarining kengayishi agrar eksport hajmining oshishiga xizmat qilmoqda.

Kelgusida agrar eksport salohiyatini yanada oshirish uchun quyidagi yo'nalishlarda ishlarni kuchaytirish zarur:

- qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash sanoatini rivojlantirish
- logistika infratuzilmasini modernizatsiya qilish
- xalqaro standartlarga mos sertifikatlash tizimini kengaytirish
- hududiy ixtisoslashuv asosida ishlab chiqarishni rivojlantirish

Mazkur chora-tadbirlar O'zbekiston agrar sektorining xalqaro bozordagi raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bozorboyev B.N. **Qishloq xo'jaligining mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni.** – Guliston: Ilmiy maqola, 2024. – 118–120-betlar.
2. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. **Qishloq xo'jaligi statistik to'plami.** – Toshkent, 2019. – 45–47-betlar.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5853-son Farmoni. **Qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyasi.** – Toshkent, 2019. – 3–5-betlar.
4. Abdullayev Q. **Meva-sabzavot mahsulotlari eksport salohiyatini oshirish yo'llari.** – Toshkent: Innovatsion iqtisodiyot jurnali, 2024. – 135–138-betlar.

5. Otabekovich O. **O'zbekistonda agroklaster tizimining shakllanishi va iqtisodiy samaradorligi.** – Ilmiy jurnal, 2025. – 22–25-betlar.
6. Yevropa Ittifoqi va O'zbekiston savdo aloqalari statistikasi. – Bryussel: Iqtisodiy hamkorlik hisobotlari, 2024. – 12–14-betlar.
7. Karimov R. **Agrar sohada eksport salohiyatini rivojlantirish omillari.** – Toshkent: Iqtisodiyot jurnali, 2022. – 54–57-betlar.
8. Rahimov M. **Qishloq xo'jaligida logistika tizimini rivojlantirish.** – Samarqand: Iqtisodiy tadqiqotlar jurnali, 2023. – 66–69-betlar.
9. Xudoyberdiyev A. **Agrar sohada innovatsion texnologiyalarni joriy etish.** – Toshkent, 2023. – 40–43-betlar.
10. Qodirov B. **Hududiy iqtisodiy rivojlanish va eksport imkoniyatlari.** – Toshkent, 2021. – 72–75-betlar.
11. Yusupov S. **O'zbekiston agrar siyosati va eksport strategiyasi.** – Toshkent, 2022. – 81–84-betlar.
12. Shodmonov D. **Agrar iqtisodiyot asoslari.** – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2020. – 101–105-betlar.

**INNOVATIVE
ACADEMY**